

**INCOMPATIBILITATEA JUDECĂTORULUI.
„Prietenul” din FACEBOOK.
O nouă abordare a cazului de incompatibilitate
din art. 42 pct. 13 al Codului de procedură civilă ?**

✉ *judcător drd. LILIANA CĂTĂLINA ALEXE - Curtea de Apel București
asistent universitar - Facultatea de Drept, Universitatea „Titu Maiorescu”*

Articolul de față a fost publicat în limba engleză (Incompatibility of the judge. „THE FRIEND” FROM FACEBOOK. A new approach of incompatibility in the romanian Code OF civil procedure?) în numărul pe anul 2022 al Revistei Analele Universității Titu Maiorescu Seria Drept (Titu Maiorescu University Law Review), anul XXI, editată de Editura Hamangiu și Editura Universității Titu Maiorescu, indexată în baze de date internaționale (Heinonline și CEEOL).
<https://www.universuljuridic.ro/analele-universitatii-titu-maiorescu-seria-drept-2022-titu-maiorescu-law-review-2022/>

1. ABSTRACT/ REZUMAT

Analizată de atât de multe ori sub autoritatea normelor de ordin procedural (cele din dispozițiile art. 41 alin. 1 și art. 42 alin. 1 pct. 1 – 13 ale Codului de procedură civilă), incompatibilitatea judecătorului din compunerea completului de judecă se poate (sau nu) pune într-o nouă realitate a zilelor noastre – conexiunea din mediul online ?

În pofida întrebării (ce are rolul de introducere și, de ce nu, acela de definire a temei articolului de față) cercetarea își propune semnalarea situațiilor (unele, evident, de fapt) în care judecătorul din compunerea completului s-ar (putea) afla într-o situație de incompatibilitate ce ar putea naște îndoieli cu privire la imparțialitatea sa, atunci când, alături de parte ori de reprezentantul părții, acesta face parte din aceeași rețea de socializare și dacă acest caz ar trebui inclus în pct. 13 al art. 42 alin. 1 al Codului.

Plecând de la „*tonul*” imperativ al normelor de procedură și în contextul legiuitorului Codului ce a reglementat în mod expres cazul de incompatibilitate de la pct. 13, aceasta ar apărea a fi încadrarea corectă a situației ce conține ipoteza din discuție.

Cuvinte cheie: incompatibilitate, imparțialitate, judecător, cod de procedură civilă, rețele sociale, rețele de socializare, Facebook, relație, prietenie

2. REȚELELE SOCIALE – FACTOR DE SOCIALIZARE

Suntem în epoca internetului și al interacțiunilor sociale determinate, întreținute de crearea rețelilor de tip *networking*, stare de fapt cu care toți suntem de acord.

Însă cât de repede vom înțelege că aceste rețele ne vor determina să redefinim termeni și valori bine înrădăcinate ține de fiecare din noi.,

Este însă limpede că paradigma cuvântului *prietenie* a fost profund reconfigurată sau ajustată; ceea ce aduce acest viitor nu este chiar greu de imaginat.

Sintagma din titlul articolului - „**Prietenul**” din **FACEBOOK** – a fost utilizată doar pentru popularitatea celei mai răspândite rețele sociale din lume – FACEBOOK, deși dilema din titlul se aplică și atunci când în câmpul de referință, de analiză, intră și la celelalte rețele de socializare (Instagram¹, Twitter, LinkedIn, Flickr etc.).

Polemica „*rețele de socializare*” în loc de „*rețele sociale*”, sub aspectul utilizării corecte a celor două sintagme, prezintă mai puțină importanță pentru subiectul abordate de articol.

Ceea ce este important și constituie punctul de reper în analiză este înțelesul cuvântului „*social*”, atribut ce definește ambele terminologii.

Or, pornind de la definiția originară a termenului², nu greșim a afirma ca rețele de socializare (ori rețele sociale, dacă terminologia este mai apropiată de realitatea fiecăruia din noi), proprii societății contemporane, ***au dat termenului o altă valență atunci când câmpul de discuție se așază în sfera socializării.***

În acest context al spațiului online și cuvântul „*prietenie*” se reazăză în alte tipare și, contrar unor opinii mult vehiculate în spațiul digital, înțelesul cuvântului nu s-a alterat, ci dimpotrivă.

Analiza-mi proprie debutează în a afirma că apartenența (și) la un mediu virtual este un drept, dreptul de a face parte din rețele sociale.

Omul nu poate fi privat de relațiile interumane, interpersonale sau sociale.

Și acest drept nu poate fi negat și judecătorului poate chiar în pofida diverselor reglementări (și nu puțin) ce îl au în centru, impunându-i conduita de urmat.

Nu aş trece mai departe fără a aminti principalele acte din cadrul legislativ (intern și internațional) care definesc standardele de conduită a judecătorului, în tipare prestabilite, toate sub o notă comună, cu puternic „aer” imperativ:

- **Codul deontologic al judecătorilor și procurorilor** aprobat prin Hotărârea nr. 328 din 24 august 2005, publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 815 din 8 septembrie 2005:

Articolul 9: ”(2) Judecătorii și procurorii trebuie să se abțină de la orice comportament, act sau manifestare de natură să altereze încrederea în imparțialitatea lor.

Articolul 17: ”Judecătorii și procurorii sunt datori să se abțină de la orice acte sau fapte de natură să compromită demnitatea lor în funcție și în societate.”

- **Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară 2002** (Proiectul Codului de Conduită Judiciară de la Bangalore 2001 adoptat de Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrității Justiției, așa cum a fost revizuit la Masa Rotundă a Președinților Curților Supreme ținută la Palatul Păcii, Haga, 25-26 noiembrie 2002):

„Valoarea 2

IMPARȚIALITATEA

2.2 Judecătorul se va strădui să adopte o conduită, atât în instanță, cât și în afara acesteia, care să mențină și să întărească încrederea publicului, a juriștilor și a justițiabililor în imparțialitatea judecătorului și a corpului judiciar.

2.3 Judecătorul se va strădui, atât cât poate într-o măsură rezonabilă, să adopte o conduită care să reducă la minimum numărul situațiilor de recuzare a sa.

¹ Instagram este un serviciu online de photo-sharing, video-sharing și rețea socială care oferă utilizatorilor posibilitatea să încarce poze și video-uri, să le aplice filtre digitale, și să le distribuie pe o varietate de rețele sociale, cum ar fi Facebook, Twitter, Tumblr și Flickr (<https://ro.wikipedia.org/wiki/Instagram>, accesat la data de 28 noiembrie 2022)

² social, -ă, *sociali*, -e, adj. (conform DEX): **1.** Creat de societate, propriu societății; care este legat de viața oamenilor în societate, de raporturile lor în societate sau față de societate; care privește societatea omenească. **2.** Propriu unui anumit tip de societate; legat de apartenența la o anumită categorie socială, la un anumit grup social.

Valoarea 4 ETICHETA

4.2 Aflându-se permanent în vizorul public, judecătorul trebuie să accepte, în mod liber și de bunăvoie, anumite restricții personale care ar părea o povară cetățeanului de/ rând. În particular, judecătorul trebuie să aibă o conduită care să fie conformă cu demnitatea funcției de magistrat.

4.8 Judecătorul nu va permite ca relațiile sale de familie, sociale sau alte asemenea să influențeze în mod neadecvat conduita și deciziile sale ca judecător”.

➤ **Consiliul Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE)** - Avizul nr. 3 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni (CCJE) în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei asupra principiilor și regulilor privind imperativele profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității:

b. Imparțialitatea și comportamentul extrajuridic al judecătorilor

27. *Judecătorii nu trebuie să fie izolați de societatea în care trăiesc, de vreme ce sistemul juridic poate funcționa bine doar dacă judecătorii păstrează contactul cu realitatea. Mai mult, în calitate de cetățeni, judecătorii se bucură de drepturile și libertățile fundamentale protejate, mai ales, de Convenția europeană a drepturilor omului (libertatea opiniei, libertatea religioasă etc.). Prin urmare, ei trebuie să rămână în general liberi să ia parte la activități extraprofesionale la alegere.*

28. *Cu toate acestea, asemenea activități pot pune în pericol imparțialitatea și uneori chiar independența lor. Prin urmare, trebuie găsit un echilibru rezonabil între gradul în care judecătorii se pot implica în societate și nevoia ca ei să fie și să fie văzuți ca independenți și imparțiali în îndeplinirea îndatoririlor lor. În ultimă instanță, trebuie să se pună întrebarea dacă, în acel context social și în ochii unui observator informat și rațional, judecătorul s-a implicat într-o activitate care ar putea să-i compromită în mod obiectiv independența sau imparțialitatea.*

Constatăm, așadar, un proces de legiferare al conduitei magistratului delicat, cu un așa – zis rol de ghidare, de tip intruziv, ce se arată a fi neputincios în fața celui mai popular fenomen – navigarea zilnică pe rețelele sociale și interesul copleșitor, în creștere, pentru conținutul (audio/video) al acestora.

3. Valența noțiunii de „prietenie” în epoca internetului

Conceptul „social networks” funcționează pe interacțiunea dintre „prieteni” aleși, acceptați.

Blamată deseori, acuzată că nu are atributele unei relații directe între oameni, că nu are ca premisă o prietenie reală, interacțiunea virtuală s-a dovedit a fi una suficient de puternică, capabilă să răstoarne aceste ”acuze” și să determine un alt ”mod” în care oamenii se raportează la *prietenie* în mediul online și modalitățile în care pot comunica în acest mediu.

Dacă am porni analiza conceptului de *prietenie*, cel mai invocat în spațiul online, de la sensul lui obișnuit (un sentiment de simpatie, de stimă, de respect, de atașament reciproc care leagă două persoane; legătură care se stabilește între persoane, pe baza acestor sentimente; atitudine plină de bunăvoință, prietenoasă față de cineva³) am putea concluziona, fără a greși prea mult, că prietenia virtuală nu este lipsită deloc de aceste atribute.

Prietenia de acest fel – *la un click distanță* – nu poate fi condamnată *ab initio* a nu se transforma într-una reală, consistentă, cu atât mai mult pentru cei care și-au format comunități în spațiul virtual.

³ Definiție conform celui mai cuprinzător dicționar de uz general al limbii române - Dicționarului explicativ al limbii române

Și judecătorul s-a integrat în mediul online, în grupuri profesionale sau non-profesionale și nici nu ar fi putut rămâne departe de fenomenul de socializare.

Cum în vizorul articolului de față este incompatibilitatea judecătorului aflat într-o relație de ”prietenie” pe rețelele sociale cu una din părți sau reprezentatul acestuia, mă întorc la norma de procedură din pct. 13 a articolului 42, singura ce permite (din punct de vedere procedural) încadrarea unei posibile situații de incompatibilitate, pentru a nu pierde din analiza chiar punctele de reper din cuprinsul normei, hotărâtoare în tranșarea ”disputei” procedurale :

Articolul 42 sub denumirea marginală ”Alte cazuri de incompatibilitate” consacră și existența cazului de incompatibilitate de la pct. 13:

”(1) Judecătorul este, de asemenea, incompatibil de a judeca în următoarele situații: 13. atunci când există alte elemente care nasc în mod întemeiat îndoieli cu privire la imparțialitatea sa” ,

un text cu termeni generoși, destul de prezenți în spațiul dreptului (”elemente”, ”nasc”, ”întemeiat”, ”îndoieli”) și cu trimitere explicit la un mare principiu al conduitei judiciare – imparțialitatea.

Până la alte reglementări, acesta este textul prin prisma căruia termenii vor primi suportul de analiza în continuare :

Elemente care nasc în mod întemeiat îndoieli cu privire la imparțialitate pot fi date și de cele care ca izvor relația de prietenie (virtuală) cu judecătorul cauzei.

Este evident că în spațiul online prietenia s-a eliberat într-o nouă dimensiune, care, în opinia proprie, nu este deloc de neglijat, chiar mai mult are toate atributele de a se apropia extrem de mult de așa-numita prietenie rezultat al interacțiunii față-în-față.

Prietenia din online este noul fenomen social care privește orice posesor al unui cont pe o rețea de socializare, ce a acceptat cererea de prietenie și si-a înscris în lista de prieteni un alt utilizator (persoane apropiate, dar și persoane încă necunoscute).

Despre rațiunea acceptării acestei ”prietenii” nu mi-aș permite a emite vreun raționament, unul de tip inductiv/ deductiv, pentru că imboldurile de acest fel sunt profund lăuntrice și, sub acest aspect, dificil de relevat chiar și pentru a fundamenta vreo concluzie în această privință.

Si, de ce să nu recunoaștem, nici nu am avea un astfel de drept.

Revenind la spațiul dreptului procesual, aș remarca că legiuitorul Codului de procedură civilă nu s-a preocupat a acorda atenție și relației de **prietenie** cu consecința de a reține în spațiul motivelor de incompatibilitate și implicațiile unei astfel de relații, alăturând-o, astfel, tipurilor de relații ce au intrat în sfera de reglementare a Codului, cu scop de protecție pentru partea adversă:

- ✓ relațiile de căsătorie sau foste relații de căsătorie, de rudenie, de afinitate (pct. 2, pct. 3, pct. 4),
- ✓ celor conflictuale (litigioase, de natură penală – pct. 5 și pct. 6),
- ✓ relațiilor ce privesc măsurile legale de ocrotire a persoanei (tutela, curatela – pct. 7),
- ✓ relațiilor de dușmănie (pct. 9),
- ✓ relațiilor derivate din dreptul de reprezentare (de la pct. 12).

Deși a acordat atenție relațiilor de familie, dar și celor care au un suport sentimental (de o anumită factură, precum dușmănia, starea litigioasă, starea de ocrotire ori calitatea de reprezentant), **Codul exclude, dar nu deliberat, legăturile de prietenie, poate cele mai profunde și cu cel mai mare nivel de intimitate emoțională care se creează.**

Astfel, rămase pe dinafara unei norme de interdicție, ele nu pot analizate decât în prin prisma cazului de incompatibilitate al punctului 13, suficient de generos să acopere sub umbrela sa proteguitoare și aceste relații, reduse, conform normei, la elemente suficient de puternice încât să afecteze imparțialitatea judecătorului.

Actualul context al vieții fiecăruia dintre noi se desfășoară pe două paliere:

- **real și digital** (online) sau

- **activitățile din viața reală** versus **activități virtuale pe internet**.

Nu le voi pune în oglindă și nici, poate, nu ar avea vreun rost.

Motorul comun al amândurora este, fără îndoială, interacțiunea.

Interacțiunea de tip online pare să devină preferată și cea mai importantă dintre interacțiunile sociale din zilele noastre.

Această parte a materialului – lipsită de pretenția de a tranșa conflictul între valențele interacțiunii față-în-față (în opinia unora, singura cu reală credibilitate) în opoziție cu interacțiunea online – nu a avut deloc rolul de a aduce în prim – planul cercetării de față tipurile reacțiilor ce ne pot interesa din perspectivă procedurală.

S-a susținut – până nu demult - că a interacționa prin intermediul online-ului nu este același lucru cu a interacționa directă, față-în-față, iar argumentele pro și contra au susținut vreme îndelungată această opinie.

Și mult timp oamenii s-au străduit chiar să susțină, cu înverșunare, această poziție, într-o antiteză clar exprimată.

Ne putem întreba: mai este corectă, mai este reală o astfel de convingere ?

Răspunsul, în opinia proprie, este unul negativ dacă analizăm traiectoriile acestor relații și faptul, că nu sunt puțini cei care și-au construit, în timp și în acest fel, comunități de prieteni.

Condamnată la acest sentiment de inferioritate doar prin prisma mediului în care se desfășoară – unul de tip digital, tehnologic – ”prietenia din online” este una cu aceleași valențe ca și cea care i se opune cu ”aerul” de superioritate și care, în ultimul timp, și-a luat o spectaculoasă revanșă, dovedindu-se suficient de reală, consistentă și durabilă, aspecte minimalizare deseori⁴.

Sentimentul de inferioritate, generat de mediul ce îi este suport (online), este mult diminuat și s-a dovedit în timp chiar un factor stimulator puternic.

”Prietenia din online” a reușit să compenseze mult din acest deficit emoțional, iar opoziția dintre cele două feluri de interacțiuni și-a pierdut din forța argumentelor.

Psihologia expusă mai sus s-ar putea încadra în vreo teorie de psihanaliză, dar nici pe departe nu mi-am propus vreun astfel de scop și nici nu are nimic în comun cu aceasta.

Mi-a fost necesară în propriul meu sistem de analiză pentru a revendica drept obiect al cercetare (din articolul de față) prietenia online judecător – parte /reprezentant al părții și a releva punctele de contact, de tangență (cele din sferă procedurală) pentru a fi considerată drept o posibilă cauză de incompatibilitate.

Opțiunile de apreciere, notificările și urmărirea din rețelele sociale sunt modalități prin care se manifestă interacțiunea, modalități de conectare și de susținere, depășind stadiu de *privitor pasiv*, putând ajunge la o interactivitate destul de crescută.

Interacțiunea aceasta nu poate fi la fel de importantă ca orice interacțiune socială ?

Sau de ce ar fi mai prejos ?

Sau de ce nu ar oferi același nivel de satisfacție, dacă limitările tehnice nu mai par să fie un obstacol⁵ ?

Butoanele de Like, Ador ori Follow, folosirea de emoticoane prin care se interacționează (chiar în grade diferite de apreciere) la postări, fotografii, comentarii, discuții nu sunt doar parametrii în algoritmul FACEBOOK ce atribuie valori diferite fiecărui instrument de interacțiune din spațiul rețelei.

⁴ Aristotel definea ființa umană ca fiind un animal social.

⁵ Ar fi de luat în considerare abordarea utilă a lui Terry Anderson de la Universitatea Athabasca din Canada ce a propus o teoremă a echivalenței interacțiunii care ne absolvă, într-un fel, de grija de a include toate tipurile de interacțiune, atâta timp cât un tip de interacțiune este folosit bine și la un standard de calitate ridicat.

Cu astfel de instrumente la îndemână suntem în imediata "vecinătate" a spațiului judecătorului (din pagina FACEBOOK, contul INSTAGRAM) și interacționăm (potrivit gradului setat de vizibilitate și audiență) cu viața sa privată.

Dacă ar părăsi limbajul tehnic, aceste feluri de interacțiune nu se poate aprecia că pot transmite emoții reale plecând de la sensul etimologic la cuvântului "interacțiune" ?

4. INDEPENDENȚA JUDECĂTORULUI FAȚĂ DE PĂRȚILE CAUZEI

Cerința aceasta a fost ridicată la rang de principiu⁶ și dezbătută suficient în spațiul dreptului.

Apare, fără îndoială, de interes în noua realitate cum poate fi apreciat acest concept (cel al imparțialității) în ipoteza ce este subiectul articolului de față, cel al relației dintre judecătorul cauzei și parte ori reprezentant al părții prezent însă în secțiunea "Lista de prieteni" .

Dacă am fixa *ab initio* elementele din analiză atunci nu ar putea fi considerate juste, fără a da ușor loc la interpretări greșite, decât cele de felul prezenței în Listă și a interacțiunii pornind de la judecător, legăturile care se atașează lumii online, percepția generată, gradul de implicare.

Imparțialitate înseamnă absența prejudecăților sau părtinirii.

Conform jurisprudenței CEDO, existența imparțialității trebuie determinată după un criteriu subiectiv, prin care să se țină seama de comportamentul și convingerile personale ale unui anumit judecător, dacă judecătorul a dovedit prejudecăți sau părtinire într-o cauză dată; și de asemenea, conform unui criteriu obiectiv, adică stabilind dacă tribunalul însuși și, între altele, componența sa, oferă suficiente garanții pentru a exclude orice îndoială legitimă privind imparțialitatea sa.

În cele mai multe din cauzele relevante, Curtea s-a concentrat pe criteriul obiectiv.

A remarcat însă că nu există o diferență notabilă între imparțialitatea subiectivă și cea obiectivă, întrucât conduita unui judecător poate suscita nu numai îndoieli obiective privind imparțialitatea din perspectiva unui observator exterior (criteriul obiectiv), ci poate duce până la chestiuni ce țin de convingerile sale personale (criteriul subiectiv).

Acest tip de interacțiune dezbătută în articol se supune unei *legi* a comunităților sociale din online, sunt dirijate și modelate de trăsături proprii mediului în care sunt întreținute, într-o nuanțare gradată a dezvoltării, ceea ce nu împiedică și configurarea multor trăsături de caracter proprii prietenilor de tip tradițional.

Ori chiar această perspectivă ce a deschis și motivat calea studiului din acest articol și de a antama "beneficiile" prieteniei, în acest tip de interacțiune.

5. CUVÂNT DE ÎNCHEIERE

Scopul mărturisit al articolului este acela de a arăta, pornind de la convingerea proprie că în mediul online se pot stabili reale puncte de contact și de comunicare la fel de importante ca așa numitul aspect social al relațiilor *face to face* și că atitudinea de ignorare sau de inducere în eroare a caracterului acestor relații nu ajută în nici un fel.

⁶ Principiul independenței judecătorilor este consacrat în art. 124 alin. 3 din Constituție, potrivit cu care „Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”, în art. 2 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, care prevedea că „Judecătorii sunt independenți, se supun numai legii și trebuie să fie imparțiali” (update: În Monitorul Oficial, Partea I nr. 1102 din 16 noiembrie 2022 a fost publicată Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor)

Articolul nu și-a propus să asigure promovarea unui astfel de caz de incompatibilitate, dificil de stabilit din punct de vedere procedural sau că, odată constatat, ar trebui să aibă ca unic remediu valabil reținerea stării de incompatibilitate și retragerea judecătorului de la judecată.

A căuta sensul unei astfel de amiciții (online) dintre judecătorul cauzei și partea ori reprezentantul părții prezent în "*Lista de prieteni*" nu este ușor de stabilit când în discuție intră elemente precum aspectul social al relației, sentimente de comuniune socială nuanțat în gradele de interacțiune ori etica judecătorului.

Sau chiar dacă nu ar exista starea de incompatibilitate, partea din litigiu mai are senzația de "*confort*" și mă refer, cu evidență, la "*confortul procesual*", gândind că judecătorul - prieten își va menține gradul de imparțialitate cerut de normele și principiile anterior evocate ?

În acest stadiu al lucrării, m-aș grăbi cu un răspuns afirmativ.

Sau cel puțin nu aș găsi, în contextul concluziilor anterioare, suficiente garanții de părtinire pentru a afirma în sens contrar.

Atâta timp cât la baza amiciției stă sentimentul de comuniune socială, panaceu universal, ar fi și păcat să fie înlăturat.

Partea nu devine vulnerabilă din punct de vedere procedural dacă are o accesul la un contact mai extins sau este părtaş (online) la un grad de intimitate mai mare cu judecătorul cauzei decât cel prezumat a rezulta dintr-o relație de prietenie.

Conchid cu un *aer* optimist:

Aceste relații nu pot fi transferate cu ușurință într-un domeniu al incompatibilității în care să acționăm ... procedural.